

Melindan hyötyselvitys

Sisällys

1.	Johdanto	1
2.	Selvityksen tausta.....	2
2.1	Kansallinen metatietovaranto -hanke	2
2.2	Hankkeen tavoitteiden määrittelyä.....	2
2.3	Selvityksen tavoitteet	3
2.4	Vertailuaineisto.....	3
2.5	Käytetyt käsitteet	4
3.	Tietojen kerääminen	4
3.1	Otos.....	4
3.2	Syöttölomake	5
3.3	Selvityksen eteneminen	5
4.	Hyötyselvityksen tulokset	6
4.1	Yleistä.....	6
4.2	Osuudet	6
4.3	Kuvailutapauksien kestot.....	7
4.4	Osallistujapalaute.....	8
5.	Tulosten arviointi	9
5.1	Yleistettävyys.....	9
5.2	Yhteenveto ja arviointi	9

1. Johdanto

Kansallinen metatietovaranto -hankkeen tavoitteena on tarjota yhteinen metatietovaranto kaikille Suomen kirjastoille. Metatietovaranto rakennetaan vaiheittain perinteikkään tieteellisten kirjastojen yhteisluettelo Lindan muodostamalle perustalle. Metatietovaranto nimettiin Melindaksi vuoden 2012 lopulla. Projektisuunnitelmassa¹ hankkeen tavoitteiksi on määritelty uuden työskentely- ja toimintaympäristön tarjoaminen Suomen kirjastojen metatiedon tuotannolle sekä kirjastojen kuvailuprosessien tehostaminen siten, että muiden kirjastojen tekemän työn täysipainoinen hyödyntäminen helpottuu ja erilaiset kuvailukäytännöt vähenevät. Hankkeen tavoitteena on muodostaa toimintaympäristö, jossa jokainen nimeke on kuvailtu vain kerran, laadukkaasti ja yhdenmukaisin periaattein. Kirjastojen lisääntyvä yhteistyö ja yhdenmukaistuvat toimintatavat minimoivat päällekkäisen työn eri organisaatioissa sekä mahdollistavat kattavan ja hyvälaatuisen metatiedon tuottamisen.

---

¹ Projektisuunnitelma vuodelle 2014 on saatavissa Metiva-wikistä osoitteesta <https://wiki.helsinki.fi/display/Metiva/Kansallinen+metatietovaranto+-hanke>

11.3.2014

Kirjastoverkkopalvelut

2. Selvityksen tausta

2.1 Kansallinen metatietovaranto -hanke

Voyager-kirjastojärjestelmää käyttävät opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan ammattikorkeakoulujen kirjastot liittyvät Melindan tiedontuottajiksi vuosien 2012-2014 aikana. Tästä poikkeuksen muodostavat yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen yhteiskirjastot, jotka ovat toimineet Melindassa jo aikaisemmin. Yleisten kirjastojen mukaantulo Melindaan alkaa ammattikorkeakoulukirjastojen jälkeen.

Metatietovarantoon liittyminen vaikuttaa kirjastojen kuvailuprosesseihin ja järjestelmiin. Melindaan kuvaillaan aineistojen bibliografiset tiedot. Melindan järjestelmäympäristönä on Ex Libris Aleph. Melinda ei sisällä varasto- ja nidetietoja, joten niiden lisääminen aineistoon tehdään edelleen kirjaston paikallisjärjestelmässä kuten Voyager. Teknisiä muutoksia merkittävämpi ero aikaisempaan on uudenlainen, yhteisöllinen työskentelytapa. Melindan sisältämää metatietoa tuotetaan ja kehitetään yhteistyössä ja tietueet ovat yhteiskäytössä. Kirjastojen kuvailutyö tulee aikaisempaa laajemmin näkyväksi ja hyödynnettäväksi.

Käytännössä Melinda on enemmän kuin tiedontuottajaorganisaatioidensa kokoelmien kuvausten summa: bibliografisia tietueita ei poisteta Melindasta vaikka niiden nimekkeitä ei enää olisi minäkään sen jäsenkirjaston kokoelmissa. Kerran tehty työ säilytetään, jotta sitä voidaan tulevaisuudessa tarpeen vaatiessa jälleen hyödyntää. Tiedonhakijan kannalta niteettömät tietueet auttavat hahmottamaan, millaista aineistoa on ylipäätään olemassa. Jatkossa kuvailevan metadatan elinkaari voi olla itse niteiden käyttöikää pitempi.

Uusien tiedontuottajien liittyminen metatietovarantoon vaikuttaa Melindan sisältöön ja rakenteisiin. Ammattikorkeakoulukirjastojen tietokantojen sisältämien metatietojen kopiointi Melindaan sekä myöhempi metatietovarannossa tapahtuva kuvailu ja tietueiden muokkaus lisäävät, rikastavat ja monipuolistavat metadatta. Asiaa selvitettiin elokuussa 2013 tehdyssä välivaiheen aineistokartoituksessa². Selvityksen mukaan kahdentoista ensimmäisen ammattikorkeakoulukirjaston aineistojen myötä Melindan kattavuus lisääntyi noin 235000 bibliografisella tietueella. Joukossa oli myös Melindalle uudentyyppejä aineistotyyppisiä ja aihepiirejä.

2.2 Hankkeen tavoitteiden määrittelyä

Kansallinen metatietovaranto -projektisuunnitelmassa määritellään tiivistetysti hankkeen liiketoimintaperuste. Hyötytavoitteet on lainattu lyhyesti alla.

- Yhtenäisyys: Yhtenäiset kuvailukäytännöt, säännöt ja toimintatavat. Erilaiset kuvailukäytännöt vähenevät.
- Yhteisöllisyys: Metatietojen yhteiskäytön myötä muiden tekemän työn hyödyntäminen helpottuu. Verkostoituminen ja osaamisen jakaminen. Apua saa muilta tarvittaessa.
- Tehokkuus: Keskitetty palveluratkaisu tuo säästöjä kuvailutyössä, palvelin- ja ohjelmistokustannuksissa. Työ nopeutuu ja tehdään vain kerran. Vastaava työpanos voidaan kohdistaa muualle.
- Näkyvyys: Kirjaston kokoelmat tulevat kansallisesti/kansainvälisesti näkyviin. Kaukopalvelu lisääntyy. Palkitsevuus yksilötasolla, kun työn tulos tulee laajasti näkyviin.

² Raportti on saatavilla Metiva-wikistä: <https://wiki.helsinki.fi/display/Metiva/Kansallinen+metatietovaranto+-hanke>

11.3.2014

Kirjastoverkkopalvelut

- Laatu: Vähemmän virhemahdollisuuksia. Laadukkaampaa dataa. Auktoriteettien hyödyntäminen.

Kuvattu hyötykokonaisuus kattaa monenlaisia näkökulmia. Hyödyt liittyvät työskentelyn tehostumiseen ja helpottumiseen, tuotettavan metadatan laatuun ja yhteentoimivuuteen sekä työskentelytapoihin. Osa hyödyistä realisoituu ja tulee näkyväksi heti, osan toteutumista voidaan arvioida vasta ajan mittaan. Jotkut kuvatuista hyödyistä ovat näkyvämpiä kuin toiset; osa heijastuu suoraan tunnuslukuihin, kun taas toiset ovat hankalammin mitattavissa.

2.3 Selvityksen tavoitteet

Kansallinen metatietovaranto -hankkeessa toteutetuissa asiakaskyselyissä sekä erilaisissa asiakastilaisuuksissa käytetyissä puheenvuoroissa on käynyt ilmi, että ammattikorkeakoulukirjastoissa Melindaan liittymisen on koettu tuoneen jo nyt näkyviä hyötyjä. Kommenteissa on mainittu muun muassa primaariluetteloinnin väheneminen, kuvailutyön yleinen nopeutuminen ja tehostuminen sekä aineistojen lisääntyneen näkyvyyden tuottamat kerrannaisvaikutukset esimerkiksi kaukolainauksen lisääntymisessä. Kuvailutyön tehostuminen on tuonut kirjastoissa pelivaraa muiden tehtävien resursointiin. Koetun muutoksen merkittävyyttä ei kuitenkaan ole osattu tässä vaiheessa tarkasti arvioida.

Kirjastojen kokemukset ovat luoneet tilausta muutosvaikutusten selvittämiseksi. Hyötyjen arvioinnilla ja näkyväksi tekemisellä on merkitystä niin kirjastojen kuin hankkeen ohjauksen kannalta. Selvityksen laadinnassa on kuitenkin haasteita. Ensinnäkin tavoiteltu hyötykokonaisuus on laaja ja monitahoinen. Sen kokonaisvaltainen mittaaminen olisi vaativa ja raskas prosessi. Toiseksi hanke on vielä käynnissä, jonka vuoksi osa hyödyistä ei vielä ole realisoitunut. Toistaiseksi on liian varhaista kattavan analyysin toteuttamiseen. Tässä vaiheessa asiaa on tarkasteltava rajatummasta näkökulmasta.

Hyötyselvityksen tarkastelukohteeksi valittiin luettelointiprosessin oletettu tehostuminen. Selvityksessä pyrittiin löytämään vastaus kahteen kysymykseen:

- Onko metatietovarantoon liittyminen lisännyt poimintaluetteloinnin osuutta kirjastoissa?
- Onko metatietovarantoon liittyminen vaikuttanut erityyppisten luettelointiprosessien kestoihin kirjastoissa?

Selvitys toteutettiin otantakyselynä metatietovarantoon liittyneille ammattikorkeakoulukirjastoille. Aineiston osalta selvitys rajattiin koskemaan ainoastaan kirja-aineistoa; tarkemmin sanoen monografioita, joilla on oma nimeke. Tällainen tilanne toimii hyötyselvityksessä kuvailun oletustapauksena.

2.4 Vertailuaineisto

Melindan edeltäjän Lindan tuottamia hyötyjä tutkittiin vuonna 2011, jolloin Kansalliskirjastossa laadittiin tuolloisen Lindan laaturyhmän aloitteesta Lindan kustannus-hyötyanalyysi. Tässä selvityksessä kartoitettiin Lindan käyttöä kaukopalvelun aineiston paikantamisen apuvälineenä sekä luettelointiprosessien kestoja Lindassa ja sen ulkopuolella toimivissa kirjastoissa. Tuloksien analysointi ja raportointi jäivät tuolloin resurssien puutteessa vähäisiksi. Selvityksen lukuja käsiteltiin karkealla tasolla Linnea2-konsortion yleiskokouksessa vuoden 2011 lopulla.

Vuonna 2011 kerättyssä aineistossa on tunnuslukuja kahden hyötyselvitykseen osallistuvan kirjaston luettelointiprosesseista ennen Melindaan liittymistä. Melindaan liittymisen muutosvaikutuksia voidaan arvioida suhteuttamalla nykytilanteesta kerättyjä tunnuslukuja vertailuaineistoon.

11.3.2014

Kirjastoverkkopalvelut

2.5 Käytetyt käsitteet

- *Metatietovarannolla* tarkoitetaan Melinda-tietokantaa ja erityisesti sen uutta toimintakonseptia, jota Kansalliskirjasto kehittää Kansallinen metatietovaranto -hankkeen puitteissa. Metatietovarannon tavoitteena on toimia kaikkien kirjastosektoreiden yhteisenä työskentely-ympäristönä ja keskitettynä kuvailevan metadatan tietovarantona. Toistaiseksi metatietovaranto toimii Ex Libris Aleph -kirjastojärjestelmässä, mutta itse konsepti on järjestelmäriippumaton.
- *Paikalliskannalla* tarkoitetaan kirjaston omassa käytössä olevaa tietokantaa. Metatietovarannossa toimittaessa bibliografisten tietueiden luominen ja muokkaus tapahtuvat pääasiassa metatietovarannossa, paikalliskäyttöisten varasto- ja nidetietueiden tekeminen taas paikallistietokannassa. Nykyisten Melinda-kirjastojen paikalliskannat ovat tällä hetkellä Voyager-kirjastojärjestelmässä. Yleisillä kirjastoilla on käytössä muita tietojärjestelmiä.
- *Poimintaluetteloinnilla* tarkoitetaan kirjastoaineiston kuvailuprosessia, jossa nimekkeelle kopioidaan olemassa oleva bibliografinen tietue. Poimittu tietue voidaan ottaa käyttöön joko sellaisenaan tai muokkausten tekemisen jälkeen. Metatietovaranto Melindan tiedontuottajat poimivat Melindan tietueita liittämällä niihin Aleph-klientillä oman tietokantansa tunnuksen, jolloin tietue kopioituu eli *replikoituu* paikallistietokantaan. Kuvailu pyritään hoitamaan poimintana aina kun käyttökelpoinen tietue on saatavissa, sillä kertaalleen tehdyn työn hyödyntäminen säästää kuvailijan aikaa ja vaivoja.
- *Primaariluetteloinnilla* tarkoitetaan kirjastoaineiston kuvailuprosessia, jossa nimekkeelle tehdään bibliografinen tietue. Tietue voidaan laatia alusta alkaen, esitätetyn tallennuspohjan päälle tai muusta tietueesta tehdyn kopion perustalle.
- *Konversiolla* tarkoitetaan bibliografisten tietueiden koneellista muunnosta. Selvityksen kontekstissa konversioita käytetään pääasiassa ulkomaisista tietokannoista poimittavien tietueiden muuntamiseen USEMARCON-ohjelmistolla suomalaisten luettelointikäytäntöjen mukaisiksi.

3. Tietojen kerääminen

3.1 Otos

Selvityksen otosorganisaatioina olivat Centria ammattikorkeakoulun, Haaga-Helian sekä Tampereen ja Hämeen ammattikorkeakoulujen kirjastot. Perusteena otoskirjastojen valinnalle oli Melinda-ympäristössä työskentelyn vakiintuneisuus sekä ennen Melinda-kuvailuun siirtymistä kerätyn vertailuaineiston saatavuus. Centria, Haaga-Helia ja HAMK olivat ammattikorkeakoulusektorin Melindaan liittymisen pilottikirjastoja vuonna 2012. Näillä kirjastoilla oli otantajaksoon mennessä noin vuoden kokemus Melindassa työskentelystä. Haaga-Helia ja huhtikuussa 2013 Melindaan liittynyt TAMK osallistuivat lisäksi vuoden 2011 aineiston tuottamiseen. Näiden kirjastojen osalta oli käytettävissä vertailudataa ajalta, jolloin kuvailuprosessi tapahtui kokonaan Voyager-pohjaisessa paikallistietokannassa.

Ehdotus otoskyselyn tekemisestä käsiteltiin Tiedonhallinnan ohjausryhmän kokouksessa 24.9.2013. Tämän jälkeen asiasta oltiin yhteydessä kirjastojen johtajiin, joilta saatiin suostumus osallistumiseen.

11.3.2014

Kirjastoverkkopalvelut

3.2 Syöttölomake

Selvityksen data kerättiin verkkolomakkeella. Lomakkeen suunnittelussa lähtökohtana oli yksinkertaisuus sekä täyttämisen nopeus ja vaivattomuus. Luettelointiprosessin kesto mitattiin kokonaisuutena tiedonhausta varasto- ja nidetietueiden tekemiseen saakka. Tiedot luetteloiduista tietueista syötettiin lomakkeella yksi kerrallaan. Mittaamisen helpottamiseksi syöttölomakkeeseen oli liitettyä sekuntikello, jolla luetteloiija pystyi mittaamaan prosessin keston. Kellon lukeman perusteella lomakkeeseen syötettiin tietueen tuottamiseen kulunut aika.

Mahdollisia kuvailutapoja tunnistettiin viisi. Vaihtoehdot olivat valittavissa lomaketta täytettäessä. Ne on listattu kuvauksineen alla.

- 1) Poimittu Melindasta sellaisenaan (Melindassa lisätty vain LOW-tag). Luetteloiija löytää nimekkeelle Melindasta valmiin tietueen, joka on sellaisenaan käyttökelpoinen myös omalle kirjastolle. Tietue kopioidaan paikalliskantaan lisäämällä siihen Melindassa oma tietokantatunnus. Tämän jälkeen paikallisessa Voyager-kannassa liitetään poimittuun bibliografiseen tietueeseen varasto- ja nidetietueet.
- 2) Poimittu Melindasta muokaten (lisätty sisällönkuvailua, tehty korjauksia). Luetteloiija löytää nimekkeelle Melindasta tietueen, joka on muokkausten jälkeen käyttökelpoinen omalle kirjastolle. Luetteloiija täydentää tai korjaa tietuetta Melindassa, kopioi sen sitten omaan paikalliskantaan ja liittää siihen lopuksi varasto- ja nidetietueet.
- 3) Primaariluetteloitu (alusta alkaen tai eri nimekkeestä kopioidun tietueen pohjalle). Nimekkeelle ei löydy tietuetta Melindasta tai ulkomaisista tietokannoista, vaan luetteloiija tekee tietueen itse. Tietue laaditaan Melindaan alusta alkaen, tallennuspohjalle tai eri nimekkeestä tehdyn kopion päälle. Tämän jälkeen se kopioidaan paikalliskantaan ja siihen liitetään varasto- ja nidetietueet.
- 4) Primaariluetteloitu (hankintatietueen pohjalle). Nimekkeelle löytyy Melindasta hankintatietue. Luetteloiija täydentää hankintatietueen kokonaiseksi bibliografiseksi tietueeksi, kopioi sen paikalliskantaan ja liittää siihen lopuksi varasto- ja nidetietueet.
- 5) Poimittu ulkoisista kannoista (BookWhere yms.). Nimekkeelle löytyy tietue ulkoisista tietokannoista esimerkiksi BookWhere-ohjelmalla haettaessa. Tietue konvertoidaan ja tuodaan sitten Alephiin, jolla se tallennetaan Melindaan. Vaihtoehtoisesti tietue haetaan ulkoisista tietokannoista suoraan Alephin etäyhteydellä, muokataan käsin suomalaisten luettelointikäytäntöjen mukaiseksi ja tallennetaan lopuksi Melindaan. Lopuksi tietue kopioidaan paikalliskantaan, jossa siihen liitetään varasto- ja nidetietueet.

Oletusvaihtoehdoista poikkeavia luettelointitapauksia ei huomioitu kyselyssä. Esimerkiksi tilanne, jossa luetteloiija lisää uuden niteen omissa tietokannassa olevalle nimekkeelle, ei kuulu selvityksen alaan, sillä tämä prosessi tapahtuu kokonaan Melindan ulkopuolella.

Lomakkeessa tuli ilmoittaa oma organisaationsa rastimalla se annetuista vaihtoehdoista. Erillisiä luetteloijia ei eroteltu kyselyssä. Lomakkeessa oli valittavana myös kartuntatyyppi, eli oliko kyseessä uutuushankinta vai takautuva luettelointi, sekä kommenttiruutu. Kommenttien jättäminen oli vapaaehtoista. Lomakkeen ohjeistuksessa tiedonsyöttäjiä kehoitettiin jättämään huomauksia erityisesti, mikäli kuvailuprosessiin liittyi keskeytyksiä tai muita työskentelyä hidastavia tekijöitä.

3.3 Selvityksen eteneminen

Otos aika oli marraskuu 2013. Otoskirjastojen yhteyshenkilöille annettussa ohjeistuksessa toivottiin vähintään kahden luetteloiijan osallistuvan tietojen syöttämiseen. Tietoja toivottiin kolmestakymmenestä tietueesta luetteloijaa kohden, siis vähintään 60 tietueesta kultakin otantakirjastolta.

4. Hyötyselvityksen tulokset

4.1 Yleistä

Selvitykseen osallistuneiden neljän kirjaston edustajat tallensivat lomakkeella tiedot yhteensä 260 tietueesta. Kirjastojen syöttämien tietojen määrä vaihteli 59-74 tietueen välillä. Kerätystä aineistosta lähes kaikki (259 tietuetta) oli kirjastojen uutuuskartunaa, joten takautuvaa luettelointia ja uutuushankintaa ei erotella selvityksen tuloksissa. Kerättyä dataa verrattiin vuoden 2011 aineistoon muodostamalla kuvailutapauksista kolme kategoriaa: *primaariluettelointi*, *poiminta (Me)Lindasta* ja *poiminta muualta*.

Verkkolomakkeen suunnittelussa lähtökohtana oli oletus, että yksi henkilö hoitaa kirjastoissa kuvailuprosessin alusta loppuun, tiedonhausta varasto- ja nidetietueiden tekemiseen. Ennen otanta-ajan alkamista kävi kuitenkin ilmi, että yhdessä otoskirjastossa kuvailu hoidetaan keskitetysti. Heidän osaltaan kuvailun kestoja kuvaavat luvut liittyvät ainoastaan bibliografisen tietueen tuottamiseen. Vertailtavuuden varmistamiseksi nämä luvut on jätetty ottamatta mukaan prosessin kestoja kuvaaviin keskiarvoihin. Eri kuvailutapauksien osuudet perustuvat neljän, kuvailutapausten keskimääräiset kestot taas kolmen kirjaston vastauksiin. Otoskirjastoja ei eritellä selvityksen tuloksissa, vaan syötettyjä tietoja käsitellään keskiarvojen tasolla.

Vuonna 2011 kerätyn kahden kirjaston vertailuaineiston laajuus oli yhteensä 80 tietuetta.

4.2 Osuudet

Alla olevat taulukot kuvaavat erityyppisten luettelointitapauksien osuuksia hyötyselvityksen otoksessa sekä vuoden 2011 vertailuaineistossa.

Kuvailutapa	2013
Poimittu Melindasta sellaisenaan	19 %
Poimittu Melindasta muokaten	57 %
Primaariluetteloitu (alusta alkaen tai eri nimekkeestä kopioidun tietueen pohjalle)	4 %
Primaariluetteloitu (hankintatietueen pohjalle)	10 %
Poimittu ulkoisista tietokannoista (BookWhere yms.)	10 %

Taulukko 1. Kuvailutapojen osuudet vuoden 2013 otannassa.

Yli puolet (57 %) otoksen tietueista poimittiin Melindasta siten, että niihin tehtiin muutoksia tai lisäyksiä. Lähes viidennes tietueista (19 %) voitiin poimia Melindasta valmiina. Ulkomaisista tietokannoista poimittiin 10 % otannan tietueista. Pääosa itse tehtävästä kuvailusta tehtiin hankintatietueen pohjalle. Varsinaisen primaariluetteloinnin osuus on erittäin pieni, vain neljä prosenttia otoksesta.

Alla on vertailtu eri luettelointitapausten osuuksia hyötyselvityksen otanta-aineistossa ja vuoden 2011 selvityksessä. Eri tapaukset molemmissa aineistoissa on tässä saatettu vertailtavaksi yhdistämällä ne kolmeen pääkategoriaan.

Kuvailutapa	2011 (ka)	2013 (ka)	Muutos	Vaihteluväli (2013)
Primaariluettelointi	29 %	14 %	-15 pros. yks.	8 % - 19 %
Poiminta (Me)Lindasta	42 %	76 %	+34 pros. yks.	69 % - 82 %
Poiminta muualta	29 %	10 %	-19 pros. yks.	0 % - 20 %

Taulukko 2. Kuvailutapojen osuuksien vertailu.

11.3.2014

Kirjastoverkkopalvelut

Vertailusta käy ilmi, että Melindasta tehtävän poimintaluetteloinnin osuus on kasvanut merkittävästi vuoden 2011 otokseen nähden samalla kun sekä primaariluetteloinnin että ulkoisista tietokannoista tapahtuvan poiminnan osuudet ovat laskeneet.

4.3 Kuvailutapauksien kestot

Seuraavassa taulukossa listataan luettelointiprosessien keskimääräiset kestot otoksessa. Luvut kertovat tapausten keston minuutteina.

Kuvailutapa	Keskiarvo	Minimi	Maksimi
Poimittu Melindasta sellaisenaan	3,3	2,8	3,4
Poimittu Melindasta muokaten	7,6	5,4	10,3
Primaariluetteloitu (alusta alkaen tai eri nimekkeestä kopioidun tietueen pohjalle)	22,5	22,1	22,9
Primaariluetteloitu (hankintatietueen pohjalle)	17,8	15,8	21,1
Poimittu ulkoisista tietokannoista (BookWhere yms.)	11,2	6,8	15,5

Taulukko 3. Kuvailutapojen keskimääräiset kestot minuutteina hyötyselvityksen otoksessa.

Tietueen poimiminen Melindasta sellaisenaan on odotetusti selvästi nopein luettelointitapaus. Poimittavan tietueen muokkaaminen lisää kuvailun kestoja. Lomakkeella jätettyjen kommenttien perusteella muokkaukset ovat pääosin virheiden korjauksia, sisällön kuvailun täydentämistä, luokituksen asettamista ja replikoinnin ohjauskomentojen lisäyksiä. Tietueiden poimiminen ja konvertointi ulkoisista tietokannoista on keskimäärin selvästi itse tehtävää kuvailua nopeampaa. Primaariluetteloinnissa hankintatietueen käyttäminen pohjana nopeuttaa prosessia alusta alkaen tai eri nimekkeestä kopioidun tietueen pohjalle tehtävään luettelointiin nähden. Poiminta sellaisenaan on otoksessa lähes seitsemän kertaa nopeampaa kuin kokonaan itse tehtävä luettelointi.

Seuraavassa vertaillaan kuvailutapojen kestoja otoksien välillä. Poiminta- ja primaariluettelointitapaukset on jälleen yhdistetty yleisiksi luokiksi, jotta eri aineistoja voidaan verrata.

Kuvailutapa	2011	2013	Muutos (min.)	Muutos (%)
Primaariluettelointi	23,7	19,0	-4,6	-20 %
Poiminta (Me)Lindasta	13,8	6,3	-7,5	-55 %
Poiminta muualta	14,7	11,2	-3,6	-24 %

Taulukko 4. Kuvailutapojen keskimääräisiä kestoja otoksissa minuutteina.

Otoksien välillä suurin muutos on tapahtunut Melindasta tehtävän poimintaluetteloinnin kestossa. Tämä tieto on merkittävä erityisesti siksi, että pääosa otoksen luetteloinnista on juuri poimintaa. Kuten edellä todettiin, poimintaluetteloinnin osuus on myös kasvanut eniten otosten välillä. Tulostensa perusteella myös muualta tapahtuva poiminta sekä primaariluettelointi vaikuttaisivat nopeutuneen.

Lopuksi Melindasta ja ulkomaisista tietokannoista tehtävää poimintaluettelointia on suhteutettu primaariluetteloinnin keston otosten sisällä. Luvut kertovat siis, minkä verran primaariluettelointia nopeampaa poimintaluettelointia otosten sisällä on.

Kuvailutapa	2011 (min.)	2011 (%)	2013 (min.)	2013 (%)
Poiminta (Me)Lindasta	9,8	42 %	12,8	67 %
Poiminta muualta	8,9	38 %	7,9	41 %

Taulukko 5. Kuvailutapojen suhteuttaminen primaariluettelointiin otosten sisällä.

Taulukko paljastaa, että siinä missä vuoden 2011 otoksessa Lindasta tehty poiminta oli keskimäärin 42 % primaariluettelointia nopeampaa, vuoden 2013 aineistossa suhteellinen ero näiden tapa-

11.3.2014

Kirjastoverkkopalvelut

usten välillä on noussut 67 prosenttiin. Ulkoisista tietokannoista tehtävän poiminnan ja primaari-luetteloinnin keston välinen ero on puolestaan pysynyt käytännössä samana.

4.4 Osallistujapalaute

Osallistujakirjastoilta pyydettiin palautetta selvityksestä heti otanta-ajan päätyttyä. Tässä yhteydessä saatiin kaksi palauteviestiä. Lisäksi syöttölomakkeen kautta saatiin osallistujilta muutamia selvitystä koskevia yleisiä huomioita. Kommenteissa tuli esiin kaksi teemaa, joita käsitellään alla.

Kellon häiritsevyys (2 mainintaa). Kahdelta selvitykseen osallistuneelta luetteloijalta tuli palautetta, jonka mukaan verkkolomakkeessa oleva ajanottokello häiritsi työskentelyä. Heidän mukaansa kellon käyminen lomakkeessa loi kiireen tuntua.

"Tuo kello on kuin kellokalle = tuntuu, että pitää luetteloita kovalla kiireellä. Varsinkin kun pitää merkitä sekunnin kymmenesosatkin, mikä tuntuu aivan mielettömältä".
(Syöttölomakkeen kommenttikentässä annettu palaute).

"Ensinnäkin luettelointityö tuli varmaankin tehtyä aika hutiloiden, kun sekuntikello kävi ja yritti suoriutua mahd. nopeasti. Sekuntikello häiritsi keskittymistä ja monta sekuntia meni jos siihen kun siirtyi lomakkeelta Melindaan."
(Sähköpostitse saatu palaute).

Ajanotto-ominaisuuden verkkolomakkeeseen liittämisen tavoitteena ei ollut haastaa kuvailijoita kiirehtimään työtään, vaan yksinkertaistaa ja yhdenmukaistaa tietojen syöttämisen prosessia niin pitkälle kuin mahdollista. Vuonna 2011 toteutetussa selvityksessä luettelointiin kulunutta aikaa mitattiin omilla välineillä kuten kännykän kellolla. Tällä kertaa tavoitteena oli, että kaikki osallistujat suorittaisivat ajanoton yhdenmukaisella tavalla.

Jälkikäteen voi todeta, että syöttölomaketta olisi ollut hyvä testata käytännössä ennen otantajakson aloittamista. Mikäli häiriövaikutus olisi tunnistettu etukäteen, mittaaminen olisi todennäköisesti toteutettu toisella tavoin. Lisäksi lomakkeen kellon lukeman kirjaaminen sellaisenaan lomakkeeseen koettiin palautteen perusteella turhauttavaksi. Lomakkeen esitestaus olisi voinut parantaa sen käytettävyyttä.

Selvityksen tavoitteet (1 maininta). Saadussa palautteessa tuotiin esiin huoli, että hyötyselvityksessä unohdetaan hankkeen laadulliset tavoitteet.

"Tästä tutkimuksesta voisi esittää aika paljon kritiikkiä. Yksi ärsyttävimmistä närästyksen aiheista on se, että Melindan hyöty näyttää kutistuvan luettelointiin käytettävän ajan lyhenemiseen. Toki tehokkuuden paraneminen on hyvä asia, mutta isompi ja tärkeämpi asia on tietueiden laadun paraneminen. Se ei vielä tällä hetkellä näy ja voi olla, ettei koskaan näykään, kun tärkeämpää on mitata sekuntien kymmenesosa. Yhteistoiminnallisuus on hyvä asia. Yhteiset käytännöt ovat hyvä asia. Yhdenmukaisuuden lisääntyminen on hyvä asia. Miten näitä mitataan?"
(Sähköpostitse saatu palaute).

Perustelut selvityksen lähestymistavalle esitettiin tämän raportin alussa. Palautteen perusteella on havaittava, että kuvailuprosessien tehostuminen ei ole hankkeen ainoa tulos. Tehostuminen ei kirjastojen henkilökunnan keskuudessa ole merkittävin motivaatiotekijä metatietovarantoon liittymiselle, vaan tavoitteet tiedostetaan laajemmin ja niiden realisoitumista odotetaan kentällä.

5. Tulosten arviointi

5.1 Yleistettävyyys

Tässä raportissa esiteltyjä tuloksia voi tarkastella suuntaa-antavina tunnuslukuina hankkeen tuomista muutosvaikutuksista. Selvitystä ei ole tarkoitettu tieteelliseksi tutkimukseksi. Lähestymistavassa useat eri seikat voivat toimia virhelähteinä. Alla on yhteenveto selvityksen keskeisimmistä rajoituksista.

- *Selvityksen kattavuus.* Kuvailuprosessin tehostuminen on yksi osa Kansallinen metatietovaranto -hankkeessa tavoiteltavista hyödyistä. Vaikka tehostumisvaikutukset realisoituvat ensimmäisenä ja niiden mittaaminen ja arviointi on muita selkeämpää, niille ei tule antaa suhteettoman suurta painoarvoa kaikkien tavoiteltavien hyötyjen kokonaisuudessa.
- *Otoksen koko.* Selvityksen rajallinen otanta-aineisto tulee huomioida tuloksia arvioitaessa. Aineisto on otos neljässä kirjastossa yhden kuukauden aikana luetteloitujen monografioiden kuvailusta. Melindaan liittymisen vaikutusten kokonaiskuva voi olla erilainen kirjastoissa joissa esimerkiksi musiikkiaineistojen rooli kokoelmassa on merkittävä.
- *Virhelähteet datassa.* Käyttäjien palautteesta käy ilmi, että tietojen syöttäminen verkkomakkeella häiritsi työskentelyä. Yksittäiset vastaajat mainitsivat sekä nyt kerätyn aineiston että vuonna 2011 kerätyn vertailudatan palautteissa, että työskentelyssä tapahtui paikoin keskeytyksiä. Näiden häiriötekijöiden määrää tai vaikutusta ei pysty käytettävissä olevien tietojen perusteella arvioimaan kummankaan aineiston osalta. Hyötyselvityksen otosaineiston ja vanhemman vertailudatan keräämistä ei tehty täysin yhdenmukaisin menetelmin.
- *Muutoksen laajuus.* Moni asia kuvailuprosesseissa muuttuu organisaation liittyessä Melindan tiedontuottajaksi. Bibliografisen kuvailun siirtyminen tehtäväksi metatietovarannossa ei ole näistä ainoa, vaan lisäksi käyttöön tulee esimerkiksi uusi kirjastojärjestelmä. Aleph-järjestelmässä on monia työskentelyä helpottavia toimintoja, jotka Voyager-järjestelmästä puuttuvat. Näin ollen on mahdotonta täysin eritellä, mikä muutoksessa johtuu mistäkin.

5.2 Yhteenveto ja arviointi

Selvityksen tavoitteena oli vastata kahteen kysymykseen:

- *Onko metatietovarantoon liittyminen lisännyt poimintaluetteloinnin osuutta kirjastoissa?*
- *Onko metatietovarantoon liittyminen vaikuttanut erityyppisten luettelointiprosessien kestoihin kirjastoissa?*

Vastaus molempiin kysymyksiin on tarkastelun perusteella myöntävä. Hyötyselvityksen tulokset viittaavat siihen, että metatietovarannolta odotetut kuvailutyön tehostumisvaikutukset alkavat näkyä. Kaikki selvityksessä tarkastellut tunnusluvut tukevat metatietovarantoon liittyneiden ammattikorkeakoulukirjastojen edustajien tuntumaa siitä, että kuvailutyö on Melindan myötä tehostunut ja nopeutunut. Tämä näkyy tuloksissa sekä poimintaluetteloinnin osuuden kasvuna että itse kuvailuprosessien keskimääräisten kestojen lyhenemisenä. Vaikka tämän selvityksen tulosten tulkintaan liittyy yllä mainittuja varauksia, kokonaisuutena tarkastellen ne kertovat metatietovarantoon liittymisen tehostaneen AMK-kirjastojen kuvailutyötä.

Kansallinen metatietovaranto -hankkeen edistyessä mukaan liittyy uusia tiedontuottajia kuten yleiset kirjastot. Kansalliskirjastossa kehitetään työskentelyn tueksi erilaisia apuvälineitä ja ohjeistuksia. Kansallisissa työryhmissä laaditaan aineistojen kuvailun linjauksia. Metatiedon määrä ja kate

11.3.2014

Kirjastoverkkopalvelut

kasvaa ja sen laatu paranee jatkossa, kun esimerkiksi AMK-kirjastojen tietokantojen poiminnoissa syntyneitä virheitä saadaan korjattua.

Melinda kehittyi askel kerrallaan kohti kattavaa ja laadukasta kuvailevan metatiedon tietovarantoa sekä toimivaa keskitettyä työskentely-ympäristöä. Työtä on kuitenkin vielä paljon tekemättä. Siirtymävaihe kestää aikansa. Hankkeen edistyessä voidaan odottaa myös muiden tavoiteltavien hyötyjen kuin kuvailutyön tehostumisen tulevan asteittain näkyviksi. Tuolloin ajankohtaiseksi tulee myös hyötyjen kattavampi osoittaminen.

LIITE: Tietojen syöttämiseen käytetty verkkolomake

Melindan hyötyselvitys

Tällä lomakkeella kerätään tietoa Melinda-luetteloinnin kestosta. Kansalliskirjasto arvioi kerättyjen tietojen perusteella Melindaan liittymisen hyötyjä kirjastoille. Tuloksia käytetään Kansallinen metatietovaranto -hankkeen ohjauksessa.

Tietueiden luetteloitajat kirjataan lomakkeella yksi kerrallaan. Kyselyssä huomioidaan ainoastaan kirja-aineisto (painetut monografiat, joilla oma nimeke) ja tapaukset, joissa paikalliskantaan tuotetaan uusi bibliografinen tietue. Esimerkiksi uuden niteen lisäämistä jo kokoelmassa olevalle nimekkeelle ei näin ollen huomioida, sillä tämä tapahtuu Melindan ulkopuolella.

Mittaa luetteloinnin kesto seuraavasti:

- 1) Avaa ensin tämä lomake.
- 2) Ota luetteloitava nide valmiiksi.
- 3) Käynnistä alla oleva sekuntikello (vaatii JavaScriptin sallimisen selaimessa). Voit tietenkin käyttää myös kännykkää tms.
- 4) Luettelo kirja. Luetteloituaikaan lasketaan myös tiedonhaku (saatavuuden selvittäminen) sekä Voyagerissa tehtävät varasto- ja nidetietueet.
- 5) Kun luetteloitus on valmis, pysäytä kello.
- 6) Täytä ja lähetä lomake. Kirjaa kellon lukemasta minuutit ja sekunnit eri kenttiin.

Kommenttikentässä voit tarvittaessa mainita luetteloinnin keston vaikuttaneita asioita, erityisesti jos tietueeseen liittyy kuvailua hidastavia tekijöitä (translitteroitava kieli, paljon tuplia joista valita, epäselvyyksiä tekijän nimimuodossa...). Mainitse kommentissa myös, mikäli luetteloinnin aikana tapahtui keskeytys (vastasi puhelimeen tms.).

Voit mainita kommenttikentässä myös yleisesti kokemuksiasi Melindassa työskentelystä, ei välttämättä vain kirjattavaan tietueeseen liittyen.

Sekuntikello 00:00:00
<input type="button" value="Käynnistä"/> <input type="button" value="Pysäytä"/> <input type="button" value="Nollaa"/>

Luetteloitu tietue

- Organisaatio**
- HAMK
  - Haaga-Helia
  - Centria
  - TAMK

- Luetteloititapa**
- Poimittu Melindasta sellaisenaan (Melindassa lisätty vain LOW-tag)
  - Poimittu Melindasta muokaten (lisätty sisällönkuvailua, tehty korjauksia)
  - Primaariluetteloitu (alusta alkaen tai eri nimekkeestä kopioidun tietueen pohjalle)
  - Primaariluetteloitu (hankintatietueen pohjalle)
  - Poimittu ulkoisista kannoista (BookWhere yms.)

- Kartuntatyyppi**
- Uutuushankinta
  - Takautuva luetteloitus

Minuutit

Sekunnit (esim. 23,4)

Kommentti (vapaaehtoinen)